

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ

Розробка та реалізація регіональних програм підтримки розвитку агропідприємництва на кластерних засадах дозволить розвивати провідну галузь регіональної економіки, сприятиме більш повному розподілу та використанню наявних ресурсів (в першу чергу, земельних), перетворенню сільського господарства області на вітчизняні полюси зростання на індикатори економічного піднесення національної економіки.

Development and realization of the regional programs of support of development agroenterprise on cluster principles will allow to develop leading industry of regional economy, will be instrumental in more complete distributing and use of present resources (above all things, earth), to transformation of agriculture of area on the domestic poles of growth on the indicators of economic flight of national economy.

Ключові слова: ефективність, регіон, сільськогосподарське виробництво

Постановка проблеми. Згідно з Майклом Портером «кластер» – це об'єднання взаємозв'язаних і взаємодоповнювальних підприємств, організацій, установ і зв'язаних з ними за географічною та функціональною ознаками органів державного управління, наукових закладів, різних інфраструктурних складових, працюючих на певній території, з певною метою [1].

Деталізуючи це визначення, при додержанні умов сільського розвитку, можна дати наступне визначення:

- агропромислова кластеризація – це концентрація та спеціалізація агропромислового виробництва з формуванням на території замкнутих циклів «виробництво, зберігання, переробка сільськогосподарської продукції» на засадах інтеграції з використанням механізмів корпорації та кооперації для одержання учасниками кластерів конкурентноспроможної продукції й підвищення прибутковості [2].

На наш погляд, вищенаведене визначення кластеру слід розширити: «метою формування аграрних кластерів є виробництво продукції не тільки конкурентноспроможною, але й екологічно чистою при дотриманні умов збереження ґрунтів і підвищення їх родючості». Потреба в зменшенні витрат також є донімуючим фактором для об'єднання зусиль у межах агрокластерів.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед сучасних вчених, які займаються дослідженням проблем кластеризації, потрібно відмітити праці М.Портера, С.Соколенка, М.Войнаренка, В.Фельдмана, О.Рогача, В.Чевганової, І.Брижань, В.Третьака, Р.Стоуга та ін. Але на сьогодні тема кластерів і мереживних структур в економіці до кінця ще не вивчена. Фундаментальних наукових праць із ґрунтовним дослідженням методологічних засад, юридичним (правовим, законодавчим) обґрунтуванням механізму функціонування такої організаційної форми об'єднання підприємницьких структур, як кластери, поки що немає. Відсутні також і критерії оцінки економічної ефективності подібних утворень у різних галузях господарської діяльності. Тому кожен активний кластер в Україні, а їх вже досить багато, працює за своїми організаційними й фінансовими схемами, часто ризикуючи та навчаючись на власних помилках.

Мета статті: дослідити особливості і можливості формування агропромислових кластерів, запропонувати свою модель агрокластера Рівненського регіону (рис. 1).

Основна частина. Характерними рисами агропромислових утворень кластерного типу є об'єднання ресурсів сільського господарства та промисловості, оскільки сільські виробники можуть нормально існувати лише за умови зовнішньої підтримки (збутові, переробні підприємства, держбюджет).

Ми визначаємо агропромисловий кластер як мережу постачальників, виробників, споживачів, супутньої інфраструктури, наукових структур, освітніх установ, які об'єднані загальною метою-створення додаткової вартості.

Сільське господарство - провідна галузь для України. Але воно має багато ризиків. Найбільший - бажання великих землекористувачів отримати швидку вигоду. Необдуманим, часто безграмотним веденням землеробства руйнується природний баланс, виснажуються ґрунти. І саме кластерна

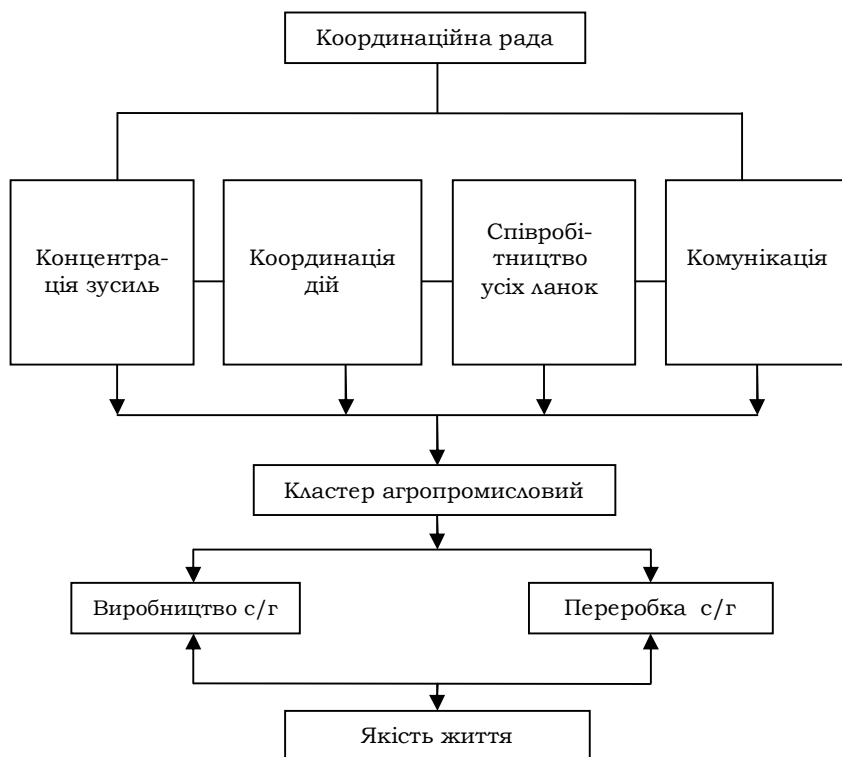

Рис. 1. **Агропромислові кластери**

модель, де органічно знаходять своє місце як великі виробники, так і малі та середні підприємці - найбільш прийнятна для сільських територій.

Звичайно, що підходи до створення кластерів у сільських регіонах суттєво відрізняються від підходів у промислових районах, але це не знижує їх ефективність. Наші розрахунки показують, що для українських сіл, де ще залишилися люди із внутрішньою потребою в кооперації, кластерна модель - це реальний і природний вихід із соціальної, економічної і моральної кризи.

Позитивний аспект формування кластерів складається в тому, що неприбуткові підприємства кластерної структури мають можливість подолати нижній поріг рентабельності за рахунок дії горизонтальних зв'язків та спеціалізації, яка забезпечує

позитивний кінцевий результат, користуючись допомогою інших членів кластера в здійсненні інноваційної та інвестиційної діяльності. Важливою умовою при створенні агропромислових кластерів є забезпеченість кваліфікованою робочою силою за рахунок випускників навчальних аграрних закладів, і на базі останніх проводити підвищення кваліфікації працівників (реалізація інтелектуального потенціалу регіону) [4] .

Україна перебуває серед тих держав, які, незважаючи на позиції й досвід реалізації кластерних ініціатив, не включили політику створення кластерів до загальної програми соціально-економічного розвитку.

Кожен регіон відповідно до властивих йому особливостей соціального і економічного потенціалу володіє об'єктивним внутрішнім критерієм оптимальності, визначення якого обумовлює необхідність ідентифікації спеціалізації регіонального господарства. Головне завдання держави при формуванні національної стратегії соціально-економічного розвитку полягає у визначенні економічних складових політики сталого регіонального розвитку. Головним джерелом стійкого розвитку стають не лише природний та матеріальний (фізичний) капітал, але й фінансовий та інтелектуальний капітал регіону. Відповідно, економічною основою забезпечення стійкого розвитку є зростаюча капіталізація ресурсів регіону.

Конкурентоспроможність регіону залежать від стадії економічного розвитку цього регіону - чим нижче стадія розвитку регіону, тим більше його конкурентоспроможність залежить від об'єму виробничих чинників (праця, земля, капітал). У свою чергу, на вищих стадіях економічного розвитку значна роль належить інноваціям, у тому числі кластерам [5].

Україна перебуває серед тих держав, які, незважаючи на позиції й досвід реалізації кластерних ініціатив, не включили політику створення кластерів до загальної програми соціально-економічного розвитку.

Кожен регіон відповідно до властивих йому особливостей соціального і економічного потенціалу володіє об'єктивним внутрішнім критерієм оптимальності, визначення якого обумовлює необхідність ідентифікації спеціалізації регіонального господарства. Головне завдання держави при

формуванні національної стратегії соціально-економічного розвитку полягає у визначенні економічних складових політики сталого регіонального розвитку.

При розробці нами моделі агропромислових кластерів особлива увага приділялась кластеру землі, як основного засобу виробництва АПК. Цей кластер має включати моніторинг ґрунтів сільськогосподарських підприємств, заходи по відтворенню якості земельного потенціалу регіону.

Кластер землі матиме 3 підкластери (групування районів з бальною оцінкою ґрунтів: >30; 30-50; <50).

Аналіз кількісних та якісних показників: від стану земель до розвитку регіону має стати початковим етапом і основою формування регіональних кластерів.

В Україні сформувались об'єктивні умови для позитивних змін у розвитку економіки. Розвиток кластерних ініціатив виявив необхідність здійснення кроків:

- розробити й забезпечити реалізацію національної стратегії та програми підвищення конкурентоспроможності України, її регіонів на основі формування і розвитку інноваційних кластерних структур;

- забезпечити законодавчу роботу в Україні щодо формування сприятливого ділового середовища;

- створити національну і регіональні ради, які повинні координувати розробку і реалізацію найважливіших для країни кластерних ініціатив;

- всіляко сприяти розвитку міжнародної співпраці кластерів України на глобальному рівні [3].

У Рівненській області є всі передумови для створення агропромислових кластерів:

- дозріла необхідність в стійкому розвитку аграрного сектора економіки;

- регіон має в своєму розпорядженні достатній розмір земельного фонду, у тому числі земель сільськогосподарського призначення;

- існує потреба в реалізації інноваційних форм аграрного виробництва на основі інтенсифікації виробничих циклів;

- науково-освітній потенціал Рівненщини достатній для реалізації програми соціально-економічного розвитку регіону;

– у АПК діють сільськогосподарські підприємства різних форм власності, які поодиночі не можуть впоратися з проблемами забезпечення розширеного відтворення.

Ідея кластера дозволяє по-новому поглянути на можливості розвитку аграрного сектора економіки окремо взятого регіону.

Висновки. Оцінивши значний вклад в розробку теорії та практики кластерів зарубіжних і вітчизняних вчених, ми дійшли таких висновків:

На національному рівні потрібно:

– визначити орган виконавчої влади, що відповідає за розробку і реалізацію кластерної політики;

– розробити заходи в сфері податкової, бюджетної, кредитної політики, що стимулюватимуть створенню кластерних утворень;

– розробити (Академії наук України) систему моніторингу і оцінки ефективності розвитку і дії кластерів;

– розробити програму сприяння виходу вітчизняних кластерів на зовнішні ринки.

На регіональному рівні:

– прийняти програми сприяння формуванню і функціонуванню кластерних утворень;

– враховувати проекти створення кластерів при розробці планів соціально-економічного розвитку регіонів країни;

– провести за участю органів місцевого самоврядування, регіональних економічних союзів, наукових і освітніх установ заходи, направлені на координацію діяльності по реалізації кластерної політики;

– провести аналіз конкурентоспроможності продукції, що випускається агропідприємствами регіону, і на цій основі визначити точки економічного зростання, які могли б стати основою для створення кластерів;

– організувати постійний моніторинг процесів створення кластерів на територіальному рівні. Практикувати обов'язкове проведення соціальної експертизи планованих рішень і практичних дій з формування кластерів.

Бібліографія

1. Кропивко М. Ф. **Кластерний підхід до управління сільським розвитком** // Економіка АПК, 2008, № 5 – С. 55–58

2. Войнаренко М. П. **Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів**//Економіст № 10, жовтень, 2010р. - С.27–30.

3. Войнаренко М. П. **Кластерные модели объединения предприятий в Украине**//Экономическое возрождение России, 2009. № 2, - С.75–86, № 4 С.68–82.

4. Бороненко В. **Изучение роли кластеров в повышении конкурентоспособности региона**//Економіст, №10, жовтень, 2010., С.50–51.

5. Кулик Р. О. **Особливості формування кластер них структур**//Економіка АПК, 2011., № 9. – С.68–71.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 332.122.:330.341.1

О. О. НОСИРЕВ

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті висвітлено роль регіонів в умовах посилення глобалізаційних процесів, сформульовано основні конкурентні переваги кластерного розвитку та інтенсифікації інноваційних процесів, вказано на особливості трансформації стратегії підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах нової економіки, запропоновано стратегію інноваційної кластерної моделі розвитку регіонів України.

Investigated the importance of regions in the context of increasing globalization processes, formulated the main competitive advantages of cluster development and intensification of innovation processes studied features of transformation strategy to improve the region's competitiveness in the new economy, propose a strategy for innovation cluster model of development of the regions of Ukraine in the article.

Ключові слова: регіональний розвиток, трансформаційні процеси, нова економіка, кластери, регіональна конкурентоспроможність.

©Носирев О.О. - к.геогр.н., доцент Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»